

Irak'ın İstikrarsızlığına ABD'nin İnsani Müdahalesinin Etkisi'nin Genel Analizi

 ANDAÇ KARABULUT ^a

Öz: “İnsani müdahale” uluslararası ilişkiler alanında çok tartışılmakta olan bir konudur. Hegemonik devletler açısından bu durum gerekli iken, daha idealist söylemde bulunan devletler için ise “istila, işgal” için gerekçe olarak tanımlanmaktadır. “İnsani müdahale”yi eleştirenler ise bu durumu en çarpıcı olarak “ABD-Irak Savaşı”nu örnek göstermektedirler. İnsani müdahale kavramı uluslararası sistemde uzun süredir tartışılmaktadır, ayrıca uluslararası hukuka göre durumu da hala belirsizliğini korumaktadır. İnsani müdahale bahanesi ile ABD'nin Irak'a gerçekleştirmiş olduğu askeri müdahale neticesinde Saddam rejimi devrildiği gibi bu durum sonucunda Irak'ın ekonomik, siyasi ve güvenlik alanında yıkıcı sonuçları da olmuştur. Bu çalışmada Irak'a olumsuz etkisi olan ABD'nin sözde insani müdahale konusu incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsani müdahale, Irak Savaşı, Felluce Katliamı, Altıncöprü Katliamı, ABD işgali, güvenlik, terör.

^a Araştırmacı, Yazar
andac.karabulut@hotmail.com

General Analysis of the Impact of US Humanitarian Response to Iraq's Instability

Abstract: The issue of humanitarian intervention is widely discussed in the field of international relations. While the issue of humanitarian intervention is necessary for hegemonic states, it is defined as the justification for "occupation" for states with more idealistic discourses. According to critics of "humanitarian intervention", The clearest example of the criticized occupation issue is the US-Iraq War. The concept of humanitarian intervention has been discussed in the international system for a long time, and its status under international law still remains unclear. The USA carried out a military operation in Iraq under the pretext of humanitarian intervention, because of this, the Saddam regime was overthrown, furthermore, had other devastating consequences. In this study, the humanitarian intervention by the USA, which has a negative impact on Iraq, is examined.

Keywords: Humanitarian intervention, Iraq War, Fallujah Massacre, Gold Bridge Massacre, US invasion, security, terror.

Giriş

Ortadoğu coğrafyasında devletlerin yaşamış olduğu siyasi, ekonomik ve güvenlik bunalımlar hem Ortadoğu coğrafyasının genelini hem de komşu ülkelerin güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Belirtilen bu duruma Irak'ın Saddam dönemi ve sonrası örnek gösterilebilir.

Rejimlerin, kendi halklarına karşı güç kullanması ve insan haklarına bu doğrultuda aykırı hareket etmesi görülmüş ve uluslararası alanda tecrübe edilmiştir. Özellikle Saddam rejimi döneminde, Saddam'ın kendi halkına karşı Altınköprü ve Halepçe katliamlarında bulunmuştur. Saddam rejiminin devrilmesi ile birlikte bölgede ABD'nin Irak'ı işgal etmesi, bağımsız pek çok yasa dışı silahlı örgütün var olması, Irak halkını şiddet ve katliamdan uzaklaştıramamıştır.

Uluslararası alanda insani müdahale kimi zaman hegemonik devlet(ler) tarafından diktatör rejimlerine karşı gerçekleşse de kimi zaman çeşitli çıkarlar doğrultusunda "İnsani Müdahale" bahanesi ile gerçekleşmektedir. İnsani müdahale sonucunda ise müdahalede bulunan devletin akıbeti tartışılmaktadır. Çağımızın en net örneği olan Irak ve Saddam rejiminin devrilmesi ise buna örnektir. Bu çalışmada günümüz Irak'ta yaşanan kaosu geçmişte ABD tarafından gerçekleştirilen insani müdahale sebebi ile olup olmadığı irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışma literatür taramaları ile gerçekleştirilirken, ulusal ve uluslararası basından da faydalanılmıştır.

1. İnsani Müdahalenin Uluslararası Boyutu

1.1. Kavramsal Olarak İnsani Müdahale

İnsani müdahale ya da insancıl müdahale genel tanım ile bir devletin başka bir devlete karşı geniş çaplı insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla kuvvet kullanması olarak tanımlanmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde ortaya atılan bu kavram, baskıcı rejim ve iç çatışmaları önlemeye yönelik çıkarılmıştır. Filiz Çulha Zabcı'ya göre insani müdahale şu şekilde tanımlanmaktadır:

Soğuk savaşın ardından, "yeni dünya düzeni" olarak adlandırılan dönem, hegemonik bir güç olarak beliren ABD'nin "büyük vaadi" ile

başladı: “Demokrasiyi dünyada yaygınlaştırmak”. Bu “büyük” vaad, yoksulluk, adaletsizlik ve şiddet dolu bir dünyayı kurmak biçiminde gerçekleşti ve iki “siyasi/askeri” araca dayandı: İnsani müdahale ve yönetim.

“İnsani müdahale”, 90’lardan itibaren ABD’nin ve diğer güçlü ülkelerin, NATO ve BM ile birlikte başka ülkelere gerçekleştirdikleri her müdahalenin “kılıfı”nı oluşturdu. Bu ad altında yapılan askeri hareketler, işgaller, insani değerlere, adalete, özgürlüğe “evrensel” bir katkı olarak gösterildi.¹

Uluslararası toplum teorisine göre insani müdahale gerekli bir durumdur. Bu teoriyi savunanlar insani müdahaleyi, uluslararası düzenin sağlanması için gerekli görmektedir. Teorisyenler bu doğrultuda ikiye bölünmüştür: dayanışmacılar ve çoğulcular. Dayanışmacılar, insani müdahaleyi savunmaktadır. Çoğulcular ise ülke egemenliğine ve uluslararası düzene daha çok önem vermektedir. Önemli olan “temel diyalektiği” oluşturan adalet ve düzenin değerlerinin incelenmesidir. Devlet tarafından, insan haklarına aykırı hareketlerin tehdit oluşturması neticesinde kuvvet kullanma olarak belirtilmektedir.²

Uluslararası Toplum Teorisinin de çalışma alanı içerisine giren “İnsani Müdahale” teorisi, Hedley Bull tarafından da incelenmiştir. Frankfurt okulunda incelemelerde bulunan Bull, neo-realizmin kontrollü güç kullanımına ve özgürleşme ile birlikte kullanılması tehlikeli olabileceğini savunmuştur. Akabinde bir askeri gücün veya müdahalenin anlamı büyük ölçüde uluslararası toplum (yapısal düşünceler) tarafından kurulur. Basit bir gözlem ile askeri gücün varlığı bir anlam ifade etmemektedir ve/veya devletlerin davranışlarını belirleyemez. Bir askeri müdahalenin işgal, saldırı,

---

¹ Filiz Çulha Zabcı, *Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler*, Stratejik Rapor (İstanbul: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2005) (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), 15-25.

² Asena Boztaş, “Türkiye’nin Afrika ile İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31 (2011), 139-140; Sean D. Murphy, “Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order”, ed. Burns H. Weston (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1996), 120-125.

meşru-savunma, sınır ötesi takip, barışı koruma hareketi veya insani müdahale olarak ortaya çıkması uluslararası ortak bilginin, kolektif anlayış ve beklentilerin bir sonucudur.³

Belirtilen kavramsal açıklamalar neticesinde insani müdahale “uluslararası toplum teorisi”nin çalışma alanını kapsadığı gibi neo-realist perspektiften incelenmektedir. İnsani müdahale, insanların can, mal güvenliğinin olmaması ve devletin bunu sağlayamaması sonucunda başka bir devletin bu duruma müdahale etmesi olarak belirtilmektedir. Ancak Askeri müdahalenin nedeni, sınırlılıkları ve boyutu hassasiyet ile irdelenmelidir. Hegemonik devlet(ler)in kimi zaman bir ülkeyi işgal etme gayesindeki gerekçe “insani müdahale” olabilmektedir. Bu durum uluslararası alandaki özellikle “idealist” yaklaşımclar tarafından eleştirilse de Afrika gibi gelişmemiş ülkelere “insani müdahale”nin gerçekleştirilmesi gerektiği uluslararası literatürlerde belirtilmektedir.⁴

Aidan Hehir'in “Kosova Sonrası İnsani Müdahale Irak, Darfur ve Küresel Sivil Toplumun Kaydı” adlı eserinde müdahale terimini açıklarken bir devletin katılımı, başka bir devletin iç işlerine müdahale olarak açıklamıştır. İnsani müdahale konusunu ise x devletin y devletinin iç işlerine karışması olarak belirtmiştir. İnsani müdahale konusunun tartışmaya açık bir konu olduğunu da açıklamıştır. Hehir'e göre insani müdahale konusu, ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda başka bir ülkeye insani müdahale kapsamında müdahaleyi kötüye kullanabileceği veya uluslararası düzeni sağlamak için etkili bir araç sayılabilir. Ancak müdahale kavramı uluslararası hukukun bir ihlali olarak değerlendirildiğinde Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2. Maddesi gereğince BM üyesi devletlerin, başka devletin toprak bütünlüğüne saygı duyma ve kuvvet kullanmaktan kaçınması gerektiğini vurgulamaktadır.⁵

³ Hedley Bull, *International Relations: Critical Concepts in Political Science*, ed. Andrew Linklater (London and New York: Routledge, 2000), 12; Mustafa Küçük, “Uluslararası İlişkiler Kuramında ‘Konstrüktivist Dönüşü’ Anlamak”, *Ege Akademik Bakış* 9/2 (2009), 771-795.

⁴ Boztaş, “Türkiye'nin Afrika ile İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi”, 140-149.

⁵ Aidan Hehir, *Humanitarian Intervention after Kosovo Iraq, Darfur and the Record of*

Fransa, insani müdahale konusuna hassasiyet ile irdelemektedir ve uluslararası sistemde insani müdahaleyi savunmaktadır. 1987 yılında Fransız akademisyen Bernard Kouchner ve Mario Bettati, *Le Devoir D'ingérence* adlı kitaplarında insani müdahale-nin Fransa anayasasında olması gerektiğini belirtmişlerdir.⁶

1.2. Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Irak

NATO 1970'lerin başından günümüze kadar dünyanın çeşitli yerlerinde insani müdahale kararı almıştır. 1971 Doğu Pakistan; 1978-79 Kamboçya, Uganda, Afrika; 1990 Kuzey Irak; 1999 yılında ise Kosova'ya müdahalede bulunulmuştur. Ancak bu müdahaleler arasında farklar mevcuttur. 05.04.1991 tarihinde Güvenlik Konseyi de toplanarak 688 (1991) sayılı kararı aldı. Bu kararda Konsey BM Sözleşmesinin 2/7.maddesinde düzenlenen içişlerine müdahale yasağı hakkında kararlar üzerinde durmuştur. Irak'taki Kürt halkına yapılan baskıları ve neticesinde oluşan mülteci akımını ifade ettikten sonra, 36. enlem esas alınarak kuzeyde Irak hükümetine uçuş yasağı getirildi.¹⁷ Nisan 1991'de Irak Bağdat hükümetiyle varılan anlaşmada hükümet BM'ni, Irak'ın Kuzeyinde yaşayan Kürt halkının insani amaçlı otonom bölge oluşunu ve bu doğrultuda varlığını kabul etti. Bu durum neticesinde Irak'ın Kuzeyinde yaşayan Kürtler ile Irak hükümeti arasında bir otonomi anlaşması imzalandı. Bu doğrultuda Güvenlik Konseyinin zorlama tedbirleri almadığı ileri sürülebilir. BM'nin Irak ile "Memorandum of Understanding" (Mutabakat Zaptı) anlaşması ile insani yardımın sınırlarını belirlediği söylenilebilir. Ancak karar metninin bütünü değerlendirildiğine, bu yaklaşımın hatalı olduğu belirtilmektedir.⁷

2. Saddam Hüseyin ve Irak Katliamları

Saddam Hüseyin iktidarlığı döneminde Irak'ta pek çok katliamlar gerçekleştirilmiştir. Bu katliamlar neticesinde ABD, Irak'a

---

Global Civil Society (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 1; Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1999), 17.

⁶ Carol McQueen, *Humanitarian Intervention and Safety Zones: Iraq, Bosnia and Rwanda* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 42.

⁷ Naim Demirel, "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1 (2013), 155-170.

“İnsani Müdahale” ve totaliter rejimi yıkarak “demokrasi” getireceği vurgusu ile Irak'ı işgal etmiştir. Bu bölümde Saddam Hüseyin'in Irak'ta kendi halkına yapmış olduğu katliamlara değinilecektir.

2.1. Saddam'ın Orduları ve Altın Köprü Katliamı

28 Mart 1991 tarihinde Saddam'ın orduları tarafından 84 kişi Irak Altınköprü'de katledilmişti. Katledilenler arasında Türkmenlerin olması da dikkat çekici diğer bir husustur. Katliamda Altınköprü'de 84 Irak vatandaşının başına çuvalar geçirilerek kurşuna dizilmiştir. Bu ölenler arasında çocuklarda yer almaktadır.

Türkmeneli İnsan Hakları Derneği “1991 Altın Köprü Katliamı”nu şu şekilde açıklamaktadır:

... Saddam'ın bu durumundan faydalanmak isteyen Şiiler güneyde, Kürtler ise kuzeyde isyan hareketi başlatmışlardı. Güya Saddam'ın zulmüne karşı isyan eden Kürt milisler, Kerkük'e girmiş, Türkmenlere ait evleri yağmalamışlar; araba, para ve ziynet eşyalarını gasp etmişlerdi...

Bir süre sonra masum 102 Türkmen kasabanın yakınındaki Dibis köyüne getirildiler... Kim bilir çoğunun da şahadet getirmesine fırsat verilmeden üç mangadan oluşan infazcılar silahlarından çıkan kurşunlarla şehit oldular... Bir anda 102 beden cansız yerde yatıyordu... Bir anda toprak kızıla boyanmıştı... Üst üste yığılmışlardı... Kan gözünü bürümüş olan caniler, iş yarım kalmasın endişesiyle (!) tabancayla kafalarına birer kez daha sıktılar.⁸

Altın köprü olayı Irak halkında, özellikle Irak Türkmenleri üzerinde olumsuz etkisi çok olmuştur. Altın köprüdeki katliam neticesinde sonuçlanan sosyolojik travma Irak güvenliğini de olumsuz etkilemiştir. Halkın, Irak devletine olan inancının yitirilmesi sebep olmuştur.

2.2.Saddam Hüseyin 1988 Halepçe Kimyasal Silah Kullanımı

Tarihin en büyük insanlık dramlarından birine imza atan Sad-

⁸ Türkmeneli İnsan Hakları Derneği, “102 Masum Türkmen'in Şehit Edildiği Altınköprü Katliamı'nın 22. Yılı” (28 Mart 2013).

dam Hüseyin 16 Mart 1988 tarihinde Irak'ta kimyasal silah kullanılarak Halepçe katliamında bulunmuştu. 16 Mart 1988 günü Irak Baas Rejimi'ne ait uçak ve helikopterlerin eşliğinde yaptığı ve en az 5 bin Kürdün yaşamına mal olmuştu. İran-Irak Savaşı'nın sonlarına doğru gelindiği bir dönemde, 16 Mart 1988'de yaşanan Halepçe Katliamı'nda çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan en az 5 bin Kürt yaşamını yitirirken, 7 ila 10 bin arasında kişi de yaralandı. Katliamdan sağ kurtulanlar ise birçok hastalığa maruz kaldı. Binlerce insan sinir sistemi, deri, akciğer hastalıklarına yakalanırken, tümör oluşumu ve özürlü doğum da birçok kişi de görülen rahatsızlıkların başında geliyor.⁹

Bu durum akabinde Halepçe katliamında sadece Kürtlerin ölmediği de belirtilmektedir. Özellikle Türkmenlerinde öldürüldüğü belirtilmektedir. "Karapara: Terör Örgütlerinin Yasadışı Finansman Kaynağı ve PKK Örneği, Irak Saha Araştırması" adlı kitap çalışmasında Irak'ta yapılmış olunan 2014 yılı saha araştırmasında görüşmecilerin Halepçe katliamına dair çarpıcı bilgiler sunulmaktadır:

Aralık 2013 tarihinde Irak-Kerkük'te bulunduğum zaman buradaki Türkmenler ile bir dizi görüşmede bulundum. Saddam tarafından pek çok zulüme gebe kaldıklarını öğrendim. Özellikle Altınkörpü vakası ve öncesindeki Halepçe katliamı burada Türkmenlerin hafızasından silinmiyor. Bölge halkının açıklamalarına göre kimyasal silahlarla saldırı yapıldığı gibi bölgede önde gelen Türkmen liderler, karakollarda yer alan ya Asit Havuzlarına atılmış ya da işkence görmüşler...¹⁰

⁹ Milliyet, "Halepçe Katliamı'nın 26'ncı Yıl Dönümü", *Milliyet Gazetesi* (16 Mart 2014).

¹⁰ Andaç Karabulut, *Kara Para: Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları ve PKK Terör Örgütü Derneği (Kuzey Irak Saha Araştırması)* (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi, 2014), 159.

Irak Kerkük Kalesi (Kaynak: Andaç Karabulut)

Saddam Hüseyin ve ABD savaşında (2006) Saddam orduları Kerkük kalesini tahrip etmiştir. Ancak bu tahribin devamını da ABD askeri güçleri devam ettirmiştir. Irak'ın kültürel mirası olan Kerkük kalesi, Türkmenlerin sembolü, Osmanlı devletinin ise mirası olmuştur.

3. Saddamın Irak Zulmüne Karşı ABD'nin Irak'a İnsani Müdahalesi

505 Milyar varillik petrol rezervine sahip olan Irak, tarihsel süreç zamanından günümüze her zaman devletler tarafından ilgi görmüştür. Özellikle ABD hegemonyası bu doğrultuda Irak ile sürekli ilgilenmiştir.

Saddam Hüseyin ise yer altı kaynaklarına güvenerek ABD ile savaşmayı göze alabilmiştir. Dönemin ABD başkanı Bush'un Irak'ı işgal etmesindeki gerekçeler arasında Saddam'ın Irak halkına yapmış olduğu katliamları gerekçe göstermiştir. Bush yönetimi ayrıca "Irak'a demokrasi getireceğiz" sözleri de işgal için ek bir gerekçe oluşturmuştur.¹¹ 230 Bin ABD askerinin savaşa katılması

¹¹ Ali Eyüboğlu, "Yaşar Hidayete Erdi Başkanlığı Hak Etti!", *Milliyet Gazetesi* (15

ise milyar dolarlık bir maliyet külfetini de ABD'ye yüklemiştir.

ABD'nin insani müdahale kapsamındaki askeri müdahalenin gerekçesini uluslararası alanda meşrulaştırmak istemiştir. Bu sebeple ABD, bir dizi istihbarat faaliyetlerine gerek duymuştur. Saddam yakalandıktan sonra yanına George Piro adındaki FBI ajanı, Saddam'ın itiraflarını ABD yetkililerine iletmiştir. Bu itiraflarda ise Saddam şunları belirtmiştir:

Hiçbir zaman dublör kullanmadım. Amerikalılar'a hayranlık duydum. Özellikle Bill Clinton ve Ronald Reagan'a... Ama baba ve oğul Bush'tan hep nefret ettim. Kürtlerin kimyasal saldırı ile öldürülmesi (Halepçe Katliamı) için emri ben verdim. Binlercesinin de toplu mezarlara gömülmesini istedim. 11 Eylül'den önce BM yaptırımlarının bir gün mutlaka kalkacağını ve bir nükleer bomba sahibi olabileceğimi düşünüyordum. Savaş öncesi kitle imha silahlarım varmış gibi davrandım. İran'a karşı güçlü görünmek istedim.¹²

ABD'li General Norman Schwarzkopf'a göre Irak'a gerçekleştirilecek insani müdahale gerekçesindeki askeri operasyon 100 saat sürecekti. ABD tarafından başlatılan askeri operasyon sonrasında Irak Cumhuriyet Muhafızları'nın Irak'ta yaşayan Kürtlere karşı şiddet eylemlerini arttırdığı ABD'li General Norman Schwarzkopf tarafından belirtilmektedir. Bu duruma karşı ABD'li askerlerin özellikle Irak'ta yaşayan Kürt halkı için Irak Safwan bölgesinde İnsani Müdahale ve Güvenli Bölgeler inşa etmiş ve asker bulundurmıştır. Ancak ABD ordusu Kürtler haricinde diğer Irak halkı için güvenliğini sağlamamıştır.¹³

Amerika Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) 1995 yılı raporunda Irak'ta yaşayan Kürtlerin özellikle Şii'ler tarafından baskı altında olduğu belirtilmiştir. Ancak ABD'nin Irak işgali sonucunda coğrafyada hızlı yayılan ABD destekli PKK terör örgütünün Sincar bölgesindeki Ezidi Kürtlere karşı katliamların önüne geçilememiştir.¹⁴

Aralık 2008).

¹² Vatan, "Halepçeyi Ağlayarak İtiraf Etmiş", *Vatan Gazetesi* (15 Kasım 2007).

¹³ McQueen, *Humanitarian Intervention and Safety Zones*, 46-47.

¹⁴ Population Council, "The CIA on Global Humanitarian Emergencies", *Population*

3.1. ABD'nin Gerçek Irak'a İnsani Müdahale Sonucu

II. Dünya Savaşını andıran ABD'nin Irak harekâtı, az sayıda müttefik ile gerçekleşmiştir. ABD istihbarat servisi olan CIA görüşüne göre Irak'ta oldukça merkezi ve kişileştirilmiş bir rejim vardı. Saddam'ın, kendine benzer olan insanlar ile operasyondan önce kaçtığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda ABD savaş operasyonuna "bilgi operasyonları"nı da koymuştu. Bilgi operasyon başkanlığını San Antonio'daki Ortak Bilgi Operasyonları Merkezi tarafından yürütölmeye başlandı. Bu birimde propaganda ve siber korsanlara karşı faaliyetler gerçekleştirmekteydi. Bu çok boyutlu harekât ile ABD, sözde insani müdahale kapsamında Irak'ta etkililiğini arttırmıştır.¹⁵

1991'deki Körfez Savaşı'ndan sonra elektrik sistemini bir sene onaran Irak, 2003'ün üzerinden 7 yıl geçmesine rağmen hala elektrik sıkıntısıyla boğuşmaktadır. Sünni ve Şii Arapların önemli bir kısmı birbirlerine güvenmemekte, hatta düşman olarak görmektedir. Ülkenin kuzeyinde ise Araplar ile Kürtler arasında yeni bir çatışma kopmasının an meselesi olduğunu ABD bile kabul etmektedir. İşgal ABD açısından da pek iyi gitmemiştir. Irak ordusunu 3 haftada yendikten sonra gücünü ispatladığını düşünen ABD ordusu, direniş eylemleri sonucu resmî açıklamalara göre 4417 askerini kaybederken, 30.000'den fazla yaralı vermiştir.¹⁶

ABD ile Irak arasında 2008 yılında yapılan güvenlik anlaşması ve Başkan Obama'nın Şubat 2009 tarihli konuşmasında açıkladığı çekilme takvimidir. Her iki gelişme çerçevesinde ABD güçlerinin Irak'taki sayısı kadar yetki ve etkinliği de azalmıştır. Bir kere önceki dönemlerde olduğu gibi ABD ordusu gerekli gördüğü yerlerde kendi inisiyatifıyla operasyon yapamayacaktır. Tüm operasyonların kararlarını Irak hükümeti alacak, gerekirse ABD'den yardım

and Development Review 21/4 (1995), 913; Alkhaleejonline, "PKK ve't-Tavzıfu'l-İrânî fî Sincâr", *Alkhaleejonline* (05 Ocak 2017).

¹⁵ George Friedman, *Amerika'nın Gizli Savaşı: Amerika ve Düşmanları Arasındaki Küresel Çatışma*, çev. Enver Günsel (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2014), 193-200; Serhat Erkmen, "ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci: Irak'ta İşgalin Sonu mu Sonun Başlangıcı mı?", *Ortadoğu Analiz* 21 (2010), 10-13.

¹⁶ Erkmen, "ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci", 10-13.

isteyecektir. ABD, Irak'tan 1,25 milyar dolarlık askeri teçhizatını, 120.000 askerini, 40.000 aracını çekmiş, 900 bin parça askeri teçhizat Irak kuvvetlerine devretmiştir. Bir dönem sayıları 600'e varan Amerikan askeri tesislerinin %82'si ya kapatılmış ya da Irak hükümetine devredilmiştir. Ülkede kalan ABD üssü sayısı 2010 Temmuz'unda 124 inerken, Ağustos ayı sonu itibarıyla 97'e düşmüştür.¹⁷ Bu istatistiki veriler ile birlikte "İnsani Müdahale" gereği ile ABD ordusu Irak halkına orantısız ve ahlak dışı güç kullanmıştır. ABD'li Tuğgeneral Janis Karpinski ve CIA ajanları Irak Ebu Garip cezaevinde esirlere işkence ettikleri ve ayda 100-150 insan infaz ettikleri kamuoyunda yer almıştır.

Irak ekonomisinde önemli bir paya sahip olan petrol ve petrol üretim politikaları, 2003 yılındaki ABD işgali sonrasında yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu durum haricinde Irak'ta tarım GSYİH içindeki payı ortalama %9'dur. İmalat sanayi henüz yenilenme aşamasında bulunmakta, turizm faaliyetleri ise güvenlik sorunları sebebiyle sadece Irak Kerbela, Irak Kerkük kalesi gibi dini mekânları ziyaretlerle sınırlı kalmaktadır. Özel sektör henüz yeterince gelişme kaydedemediğinden ekonomik faaliyetlerin büyük bir kısmı kamu sektörünün güdümündedir. Irak'ta savaş zamanında işsizlik oranı %28 seviyesindeyken 2013 yılı sonu itibarıyla % 16 civarında olduğu belirtilmektedir.¹⁸

Yukarıda belirtildiği gibi Irak'a gerçekleştirilen "insani müdahale" kapsamındaki sonuçlar çok yönlü olmuştur. Iraklı Şii'lerin İran istihbaratı tarafından desteklenmesi, Saddam'ın gerilla savaşı hazırlığına girmenin tahmin edilememesi, Irak'ta hiç kitle imha silahı bulamamak ABD istihbaratının Irak'ta hata yapmasının nedenleri olmuştur. Bölgenin parçalanmasına Şiilerin Nefes ve Kerbela'da etkin olmasına, Kürtlerin Irak Kuzeyinde etkili olmasına, Türkmenlerin sindirilmesine sebep olmuştur. Bu durumlar Irak'ta dönüşü olmayan mezhep ve etnik çatışmaları doğurmuştur.¹⁹ Bu belirtilen hususların geneli Irak'a yansıyan sonuçlar olsa

¹⁷ Erkmen, "ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci", 10-13.

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Irak'ın Ekonomisi" (26 Kasım 2014).

¹⁹ Friedman, *Amerika'nın Gizli Savaşı*, 336-338.

da ABD'ye de olumsuz sonuçlar yansımıştır.1990 yılındaki Körfez Savaşında toplam ABD askeri 230 bindir. Mart 2003'te 250 bin, Ağustos 2006'da ise 150 bin olmuştur. Bu kadar yoğun askeri hareket ve eylemler, kamu oyundaki sansasyonel olaylar ABD'ye zarar vermiştir. Brzezinski'ye göre bu durumların sonucu şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1- İslam dünyasının batı'ya karşı düşmanlığı artmıştır,
- 2- Patlamaya hazır bir Ortadoğu oluşmuştur,
- 3- Basra Körfezinde Şii ve İran etkisi artmıştır,
- 4- Pakistan nükleer silahlarını arttırmıştır,
- 5- İçerleşmiş Rusya
- 6- Uzak doğu birliği kuran Çin,
- 7- Silahsızlanma rejiminin bozulması uluslararası alanda ABD'ye yansıtılan olumsuz sonuçlardır.²⁰

ABD'nin Irak'a gerçekleştirdiği insani müdahale gerekçeli askeri operasyon, Irak'ı özgür bir ülke haline getirse de siyasi istikrarı da bir o kadar zedelemiştir. Bölge de yasa dışı silahlı örgütlerin varlığı, Bağdat ve Erbil yönetimlerinin anlaşmazlığı, PKK terör örgütünün bölgedeki varlığı gibi durumlar ABD'nin insani müdahale gerekçesinin sadece işgal sebebi olduğunun bir göstergesidir. ABD askerlerinin keyfi tutuklama, işkence gibi olayları ise insani müdahaleden ziyade işgal hareketinin birer kanıtıdır.²¹

Sonuç

İnsani müdahalede, müdahale edilen devletin halkına destek ve insanlık onuruna yakışır şartları yerine getirilmesinde yardımcı olmak bağlamında müdahale eden devletin sistemli, kontrollü, planlı ve bölge halkına saygılı tutum sergileyerek gerçekleştirmesi gerekmektedir. Genel manada uluslararası ilişkiler teorisyen, akademisyen ve araştırmacılar bu durumu (insani müdahale) eleştirmektedirler.

²⁰ Friedman, *Amerika'nın Gizli Savaşı*, 336-338; Zbigniew Brzezinski, *İkinci Şans: Üç Başkan ve Amerikan Süper Gücünün Krizi*, çev. Yelda Türedi (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2007), 187.

²¹ Hehir, *Humanitarian Intervention*, 60.

İnsani müdahaleyi eleştirilirken eleştiriye en büyük gerekçe ise “işgal bahanesi” olarak literatürlerde belirtilmektedir. Ancak bu kadar eleştiriye karşı Afrika gibi ülkeler için “insani müdahale” gerekli de görülmektedir. ABD’nin Irak’a “demokrasi getirme, baskıcı rejimi yıkma, insani müdahale” gibi gerekçeler ile Irak’a askeri operasyon düzenlemiştir. Romantik bir söylem ile başlayan gerekçeler gerçek hayatta müdahale eden devlet tarafından “yeni baskı, zulüm, cinayet” olaylarını bizzat gerçekleştirmiştir.

Müdahale öncesinde Saddam tarafından Felluce, Altınköprü gibi vahim olayları Irak halkına yaşatan Saddam’ın öldürülmesinden sonra ABD’de de sansasyonel Ebu Garib cezaevi olayları ile dünya kamuoyunun gündeminde uzun bir süre yer almıştır.

Bu belirtmiş olduğumuz durumlara göre “insani müdahale” planlı, sistematik ve hukuk kuralları çerçevesinde, uluslararası heyet gözleminde gerçekleşmesi ideal olanıdır. Plansızlık müdahale eden devlette disiplinsizliğe yol açabileceğinden “insani müdahale” yeni katliamlarında doğmasına sebep olabilir. Irak’a müdahale eden ABD, Saddam’ın devrilmesinden sonra iç çatışmaları, yağma vb. kaos durumlarını önleyememesine sebep olduğu gibi kaos, iç çatışmaları daha sistematik hale sokmuştur.

ABD’nin emperyalist politikaları, idealist söylemde sağlanmakta, realist bir şekilde de faaliyete geçmektedir. ABD, uluslararası hukuku ve uluslararası kararların önemini vurgulayarak, sömürgeci politikalarının zeminini oluşturmaya çalışmaktadır.

Kaynaklar

Alkhaleeonline. “PKK ve’t-Tavzîfu’l-Îrânî fî Sincâr”. *Alkhaleeonline*. 05 Ocak 2017. Erişim 12 Mart 2020. <https://alkhaleeonline.net/آراء/pkk-والتوظيف-الإيراني-في-سنجار>.

Boztaş, Asena. “Türkiye’nin Afrika ile İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31 (2011), 139-158.

Brzezinski, Zbigniew. *İkinci Şans: Üç Başkan ve Amerikan Süper Gücünün Krizi*. çev. Yelda Türedi. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2007.

- Bull, Hedley. *International Relations: Critical Concepts in Political Science*. ed. Andrew Linklater. 55-75. London and New York: Routledge, 2000.
- Çulha Zabcı, Filiz. *Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler*. Stratejik Rapor. İstanbul: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2005. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Demirel, Naim. "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1 (2013), 152-172.
- Erkmen, Serhat. "ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci: Irak'ta İşgalin Sonu mu Sonun Başlangıcı mı?" *Ortadoğu Analiz* 21 (2010), 10-13.
- Eyüboğlu, Ali. "Yaşar Hidayete Erdi Başkanlığı Hak Etti!" *Milliyet Gazetesi* (15 Aralık 2008). <http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetayPrint&ArticleID=1028504>.
- Friedman, George. *Amerika'nın Gizli Savaşı: Amerika ve Düşmanları Arasındaki Küresel Çatışma*. çev. Enver Günsel. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2014.
- Hehir, Aidan. *Humanitarian Intervention after Kosovo Iraq, Darfur and the Record of Global Civil Society*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Karabulut, Andaç. *Kara Para: Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları ve PKK Terör Örgütü Derneği (Kuzey Irak Saha Araştırması)*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi, 2014.
- Küçük, Mustafa. "Uluslararası İlişkiler Kuramında 'Konstrüktivist Dönüşü' Anlamak". *Ege Akademik Bakış* 9/2 (2009), 771-795.
- McQueen, Carol. *Humanitarian Intervention and Safety Zones: Iraq, Bosnia and Rwanda*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Milliyet. "Halepçe Katliamı'nın 26'ıncı Yıl Dönümü". *Milliyet Gazetesi* (16 Mart 2014). <http://www.milliyet.com.tr/halepce-katliaminin-26-inci-yil/dunya/detay/1852415/default.htm>
- Murphy, Sean D. "Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order". ed. Burns H. Weston. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1996.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri*. Ankara: Turhan Kitabevi,

1999.

Population Council. "The CIA on Global Humanitarian Emergencies".

Population and Development Review 21/4 (1995), 913-917.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. "Irak'ın Ekonomisi". 26 Kasım

2014. Erişim 26 Kasım 2020. [https://www.mfa.gov.tr/irak-](https://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa)

[ekonomisi.tr.mfa](https://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa)

Türkmeneli İnsan Hakları Derneği. "102 Masum Türkmen'in Şehit Edildi-

ği Altunköprü Katliamı'nın 22. Yılı". 28 Mart 2013. Erişim 25 Kasım

2014.

<http://www.turkmenelihd.com/savas%20g/Basin%20Bildirisi.htm>

Vatan. "Halepçeyi Ağlayarak İtiraf Etmiş". *Vatan Gazetesi* (15 Kasım 2007).

[https://www.gazetevatan.com/dunya/halepce-yi-aglayarak-itiraf-](https://www.gazetevatan.com/dunya/halepce-yi-aglayarak-itiraf-etmis-146989)

[etmis-146989](https://www.gazetevatan.com/dunya/halepce-yi-aglayarak-itiraf-etmis-146989).